

**Cultural and Historical Heritage:
Preservation, Presentation, Digitalization (KIN Journal)**
Volume 1, Issue 1, 2015, ISSN: 2367-8038
<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Editors: Prof. PhD Petko St. Petkov, Assoc. Prof. PhD Galina Bogdanova
Copy editors: Assist. Prof. PhD Stefka Kancheva, PhD Nikolay Noev, Paskal Piperkov

© Editors, authors of papers, 2015. **This work is subject to copyright** *.
Published by: Regional Library "Petko Slaveykov", Veliko Tarnovo, Bulgaria

BARRACKS MEMORIES AS PART OF BULGARIA'S CULTURAL AND MILITARY HISTORICAL HERITAGE

Iliya Valev

"St. Cyril and St. Methodius" University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract:

The report raises the issue of the military-historical and cultural value of the memories of the barracks in the period after the Second World War - the time when the Bulgarian Army is entering a peacetime period of development. The issue is particularly relevant given that conscription, which has a strong influence on the development of our society and has left a lasting mark on it, has been abolished today.

The importance of collecting military barracks memories is especially great. They are bearers of historical memory and national identity. The observations so far clearly show that the passage through the war is established in the Bulgarian national memory as a tradition that sets moral norms and rituals. And although this tradition has already been broken, it still serves as a model for the upbringing of the younger generations.

Keywords:

Cultural and Historical Heritage; Preservation; Presentation

http://www.math.bas.bg/vt/kin/files/papers/1_1/10-KIN-1-1-2014.pdf

pages: 96-99

---

* This work is subject to copyright. Permission to make digital or hard copies of portions of this work for personal or educational use is granted without fee, provided that the copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that the copies bear this notice and the full citation on the first page. To otherwise reproduce or transmit in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage retrieval system or in any other way requires written permission from the publisher.

КАЗАРМЕНИТЕ СПОМЕНИ КАТО ЧАСТ ОТ КУЛТУРНОТО И ВОЕННОИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО НА БЪЛГАРИЯ

Илия Вълев
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”

Резюме: В доклада се повдига въпросът за военноисторическата и културна стойност на спомените от казармата в периода след Втората световна война – времето, когато Българската армия преминава в мирновременен период на развитие. Въпросът има своята особена актуалност предвид на това, че наборната военна служба, която оказва силно влияние върху развитието на нашето общество и е оставила траен белег в него, днес е отменена.

Важността от събиране на войнишките казармени спомени е особено голяма. Те са носители на историческа памет и на национална идентичност. Досегашните наблюдения ясно сочат, че преминаването през войниклъка е утвърдено в българската народна памет като традиция, която задава морални норми и ритуали. И макар че тази традиция е вече прекъсната, тя все още служи за образцов пример при възпитанието на младите поколения.

Проблемът за опазването на българското културно-историческо наследство е сложен и многопластов, но и много важен. Една народна поговорка гласи, че „Народ, който не познава миналото си, няма бъдеще”. Тя обобщава смисъла на това колко е необходимо познаването и съхраняването на онези човешки творения (материални и нематериални), поради които ние сме днес тук и такива. Но дали ясно се разбира какво се крие зад културно-историческото наследство като понятие, като ценност, като нещо обществено или като нещо съкровено и лично? На този въпрос трудно би се отговорило, особено ако не се познават българската култура и етнопсихология. И това не е само в личен аспект. В това отношение голямо значение има позицията на държавната власт, както и водената от нея политика. Тя е тази, която задава официалните норми и правила, по които да се ръководи обществото. Без съмнение обаче, главен фактор в опазването на културно-историческите „старини” като наследство са нагласите и вярванията на българина за държавност, за родина, за роден край и бащино огнище, за род и семейство и разбира се – за тяхното запазване за бъдните поколения.

Предложеният тук текст е опит да насочим внимание към един особен дял от културното и историческото наследство на страната ни. Дял, който тепърва вероятно ще се осъзнае като културна ценност. Сега той почти не се мисли в подобен контекст. Става въпрос за спомените от казармата. За онези спомени, които не малко български мъже пазят в себе си от времето, когато са изпълнявали своя „дълг към Родината”, служейки в Българските въоръжени сили като наборни войници.

Необходимо е да се уточни, че тук се визират войнишките спомени за периода след Втората световна война, т.е. когато българската армия преминава в мирновременен период на развитие. Това трябва непременно да се каже, тъй като условията, в които се развиват въоръжените ни сили дават силно отражение върху характера на спомените. А условията, в политически, икономически, социален или в който и да е друг аспект, след 1945 г. са корено различни, спрямо предходните години.

Трябва да се уточни още, че казармените спомени могат да се разделят на материални и нематериални, като се групират условно по следния начин:

А) Материални – 1) предмети, които напомнят и/или създават реална представа за войнишкия бит и култура; 2) овестествено (на материален носител) войнишко художествено, поетично и музикално творчество.

Б) Нематериални – 1) знания и умения, придобити в казармата и предавани на следващите поколения устно или чрез обучение и наблюдение; 2) разкази (основно с поучителен и възпитателен характер) за различни житейски преживявания по време на редовната наборна военна служба; 3) войнишки фолклор – специфични казармени (неофициални) песни, вицове, речник и други форми на изразяване, които не присъстват в официалната (служебна) военна терминология и общуване, но описват „по народно му“ всекидневието в казармата.

Нематериалните спомени, т.е. тези, предавани основно по устен начин или чрез обучение и наблюдение, са изключително крехки. В условията на съвременния и все по-глобализиращ се свят, те лесно могат да бъдат забравени и изгубени¹. Ето защо в статията се имат предвид главно тези спомени, които се съхраняват в човешката памет.

Наборната военна служба е отменена от преди шест години. От 1 януари 2008 г. Българската армия окончателно приключи с наборния принцип в попълването на личния състав². Привидно краткият период вероятно обезценява стойността на спомените от съвсем близкото минало, но това не е точно така. Следващите редове са опит да се подредят и обяснят причините за това.

Казармата е съществен исторически и етнокултурен проблем, защото тя оказва силно влияние върху развитието на обществото ни и е оставила траен белег в него. Досегашните наблюдения³ ясно сочат, че преминаването през „войниклъка“ е утвърдено в българската народна култура като традиция, която задава морални норми и създава ритуали. И макар че тази традиция е вече прекъсната, тя все още служи за образцов пример при възпитанието на младите поколения. Това показва, че казармата има културна и историческа стойност по смисъла на Закона за културното наследство (чл. 2 (1) *Културното наследство обхваща нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност.*)⁴.

Прави впечатление, че в наши дни, когато някой млад човек попита отслужили мъже как е било в казармата, какво си спомнят от нея или какви умения са придобили там, обикновено те разказват и/или показват доста интересни и поучителни за не малко хора неща. Нека обаче се отчете фактът, че питащият отправя въпроси от позицията на не познаващ военната служба – като порядък и институт. В подобна ситуация разказът, който е възможно да бъде и нагледен, е с наставнически и поучителен характер.

От друга страна спомените може да имат и носталгично-развлекателна страна. Така например в приятелски разговор между мъже, отбили казарма, често се случва да се стигне до момент, в който започва тема за войнишката служба. Тогава всеки споделя спомени за свои комични, но и сериозни преживявания.

¹ Сантова, М. Въведение. – В: Живи човешки съкровища – България. София: Академично издателство „Марин Дринов“, 2004, с. 10

² Бюлетин № 142/15.02.2007 – В армията няма да има наборници след 01 януари 2008 г. - <<http://lex.bg/bulletin/?isu=142&tp=n&id=1755>> – последно използван 17.02.2015 г.

³ Автора системно работи по темата за наборната военна служба и нейната следа в българската култура от 2011 г. насам. До сега са проведени близо 100 интервюта в няколко краища на страната.

⁴ Закон за културното наследство. – ДВ, бр. 19, 2009.

Посочените два примера недвусмислено показват, че казармените спомени играят роля на ценен коректив, както за отбилите военна служба, така и за тези, които не са ходили в казарма. Всъщност една от функциите на културното наследство е точно такава – да бъде мерило за качество; да задава критерии за възпитаване на различни добродетели в следващите поколения.

Погледнат сам по себе си споменът (веществен или не) е ценен само за този, който го притежава и съхранява. Предаде ли се обаче на друго лице или група, без значение по какъв начин, то той се превръща в обществено достояние и част от народната памет и култура. Така например разказвайки за войнишките си години, със или без нагледни средства, мъжът споделя с аудиторията своите преживявания и натрупан опит от тогава. По този начин той, съзнателно или не, предава и знанията си. В процеса на разказване бившият войник откроява някои моменти, като им придава особен смисъл, защото са му направили впечатление, научили са го на нещо⁵. Тук трябва да се вземе под внимание обаче, че човешката памет обикновено съхранява именно онези моменти, които са изиграли съществена, най-вече положителна роля в живота на човека. Другите, неприятните житейски случки, тя се опитва да игнорира или по-точно да забрави, въпреки че и те понякога изплуват в съзнанието и присъстват в разказите. Така, слушайки и евентуално наблюдавайки, ние си създаваме почти цялостна картина за войнишкото битие на разказващия човек. А когато са налични няколко такива разказани „картини”, то визията ЗА и ОТ казармата става много по-ясна.

Събрани, войнишките материални и нематериални спомени стават носители на историческа памет, градиво на национална идентичност и придобиват определена научна и културна стойност, т.е. добиват всички качества на културно-историческа ценност по смисъла на цитирания по-горе чл. 2 от Закона за културното наследство. И това не е просто „философстване” и „заиграване” с текстове от Закона, защото тези спомени имат голямо значение не само за отделния човек, на когото принадлежат, но и за цялата общественост. Тези спомени, въпреки че днес не съществуват в реалната си среда, задават модели на поведение на всяко поколение и най-вече на младата генерация. Ето защо може да се приеме, че спомените на преминалите през казармата мъже са част от културното наследство, а тъй като са свързани с армията, то неминуемо се превръщат и в част от военноисторическото ни наследство.

Прави впечатление обаче, че до ден днешен няма изградена ясна стратегия и визия за това военно наследство, за неговото издирване, събиране, обработване, съхраняване и популяризиране. Може би още не е осъзнато, че тези спомени след няколко десетилетия ще имат същата стойност, като войнишките писма, дневниците и фотографиите от времето на войните за национално освобождение и обединение например. Но ако отсега, докато са „живи”, не започне тяхното събиране и систематизиране, то после може да е късно. Въпреки, че спомените от мирновременното развитие на армията ни нямат онзи особен заряд и чувство за национална гордост, каквито притежават тези от войните, то казармените спомени също имат емоционален заряд за не малко поколения българи. Още повече, че към наборната военна служба всеки е бил съпричастен по един или друг начин. Тя е била съществен, почти неизбежен и не рядко опасен период от живота на мъжа (въпреки мирновременния период) и е променяла сериозно не само личния, но и семейния и груповия обичаен ритъм.

---

⁵ Георгиева-Ангелова, А. Традиционното разказване. – В: Живи човешки съкровища – България. София: Академично издателство „Марин Дринов”, 2004, с. 80-92.

От научна гледна точка събирането на войнишките спомени от близкото минало също има значение. Чрез прецизното методологично боравене с тях може да се придобие представа как преминава развитието на хората, които са служили в казармата. Какви промени се наблюдават в тяхното поведение, в техните нрави и вярвания, т.е. в личната етнокултура. При изследователска работа, имаща за обект разглежданите спомени е възможно да се търси и отговор на въпросите за отношението към домашното и институционалното възпитание и обучение, т.е. влиянието на домашната и казармената среда върху бита и културата на българските мъже. Освен това могат да се разбере още и какви нови традиции и обичаи навлизат в българската култура или как се видоизменят и адаптират други.

В заключение може да се обърне внимание и на още нещо – проучването на спомените от казармата допълнително би обогатило дефиницията и социализирало потенциала на културно-историческото наследство във военната история на България.

Научната конференция **„КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО: ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ” (KIN2014)**, посветена на 145-годишнината от създаването на Българската академия на науките, се проведе в зала „Европа” на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий” през месец ноември 2014 г. На откриването на конференцията приветствия поднесоха зам. ректорът на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” проф. д-р Петко Ст. Петков, главният координатор на регионалните академични центрове чл.-кор. Димитър Димитров и акад. Ячко Иванов. Конференцията включваше специална докторантска сесия с участието на млади учени и докторанти.

В рамките на конференцията се откри изложба **„Разрушение и съзидание”**, представяща резултати от проекта за цифровизация на архитектурното творчество на Уста Кольо Фичето.

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО: ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ

ТОМ 1, 2015

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Народна библиотека „П. Р. Славейков”

ISSN 2367-8038